

погледа на стварност, као сублимацију језика која задира у дубље слојеве смисла постојања. Нешић наглашава да поезија почива на трајним вредностима и на тај начин остварује везу с апсолутном вечношћу. Песник, како истиче, путујући кроз језик, трага за кључевима смисла и одговорима на универзална питања. Поезија, према његовим речима, не сме да се повинује динамици савременог света „у коме сви говоре, а нико никога не чује“, већ мора остати верна својим канонима, времену и мерама. На тај начин, она постаје средство откривања онога што је присутно, али невидљиво. На крају, Нешић закључује да је језик једини који опстаје када све друго нестане, чиме потврђује централно место поезије у приступу људског исказивања стварности и света.

Зборник *Сируна бруј* представља сложену, али кохерентну студију и значајан допринос проучавању богате разноврсности савремене поезије. Варијетет аутора и њихових приступа омогућава сагледавање теме из више перспектива, што доприноси интелектуалној плодности овог издања. Премда су поједини текстови различити тематски, структурно и идеолошки, целина зборника успешно, и са рецепцијском снагом, осветљава кључне аспекте поетичког израза Ђорђа Нешића као и његовог књижевно-научног стваралаштва. Посебно се истичу доприноси који се баве темама космолошке поезије, нудећи нова тумачења и отварајући простор за даља истраживања. С обзиром на темељитост у истраживању, прецизност у цитирању и разноврсност методолошких приступа, зборник се може препоручити као драгоцен ресурс за стручњаке, студенте и све љубитеље поетске речи. У коначници, *Сируна бруј* не само да обогаћује постојећу научну литературу, већ инспирише читаоце да се дубље укључе у истраживање и промишљање савремене поезије и књижевног стваралаштва које почива у равнотежи између емпиријске, филозофске и метафизичке стварности.

Таијана Јовичић

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Одсек за српску књижевност и језик

aleksandarjovicic131@gmail.com

UDC 821.163.41.09 Nešić Đ.(082)(049.32)

<https://orcid.org/0009-0001-5825-8368>

Примљен: 26. децембра 2024.

Прихваћен: јануара 2025.

ПЕРИОДИКА У ФОЛКЛОРИСТИЧКОЈ ПЕРСПЕКТИВИ

(Данијела Петковић, *Оледи о фолклору у љериодици XX века*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2024, 195 стр.)

Монографија *Оледи о фолклору у љериодици XX века* посвећена је периодичним публикацијама из међуратног и послератног периода у којима су биле заступљене студије о фолклору, као и сама грађа. Како ауторка истиче у уводном тексту – слика коју пружа ова студија није целовита нити претендује да се на тај начин представи читаоцима, већ репрезентативним примерима, који се могу разумети као својеврсне студије случаја, даје пресек стања фолклористике у 20. веку. Фолклористика, као дисциплина сродна историји књижевности/филологији, етнологији,

антропологији, лингвистици и етномузикологији стално преиспитује своје темеље. Проучавање и преиспитивање историје једне дисциплине неопходно је ради њеног самоодређења и саморазумевања. Научни часописи, као периодична издања која публикују стручне и истраживачке радове из одређене области научног истраживања, представљају основни медиј за објављивање оригиналних истраживачких резултата, анализа, теорија и критика. Када је у питању фолклористика, периодичне публикације не само да доприносе очувању и интерпретацији културног наслеђа већ и непосредно и систематично утичу на развој научне заједнице. Због тога су од великог значаја за хуманистичке дисциплине како у синхронијској тако и у дијахронијској перспективи. Треба напоменути да овај истраживачки подухват представља наставак њених вишегодишњих истраживања и интересовања за фолклор и фолклористику у периодици. Овој сфери интересовања ауторке, поред радова о појединим часописима, треба додати и студије о познатим фолклористима који су објављивали у периодици, као што су Драгутин Костић или Тихомир Ђорђевић.

Иако научни часописи могу бити специјализовани за једну дисциплину, за потребе овог истраживања одабрано је шест мултидисциплинарних публикација у којима ауторка, након спроведене детаљне анализе, у засебним студијама посвећеним сваком од гласила, препознаје парове антипода. Методолошки апарат је доминантно књижевноисторијски, доследно спроведен, тако да свака студија укључује историјски и културолошки контекст; уважавање интердисциплинарности часописа; анализира се уређивачка политика; ауторка врши профилисање часописа на основу садржине; анализира положај часописа у научним круговима; задатке; циљеве; квантитативну и квалитативну анализу радова, односно заступљености њихових аутора, са циљем да укаже на одређене особености; спроводи класификацију радова према тематској и/или методолошкој основи, доносећи закључке о доминантним књижевним и културним тенденцијама. Од посебног је значаја идеолошка матрица која открива спољне факторе (политика, културна политика или научна политика) који су утицали на обликовање различитих концепција часописа.

Прво поглавље посвећено је *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор*, које је уређивао Павле Поповић. Покретање овог часописа (1921–1939) ауторка види као последицу појачаног интересовања за хуманистику у ширем контексту, али и као одраз жеље да се успостави прекинути континуитет научних истраживања у новонасталој држави. Искрпним прегледом око сто фолклористичких радова, ауторка долази до закључка да су важну улогу у његовом обликовању (не само према броју већ и утицају радова) имали Тихомир Ђорђевић и Веселин Чајкановић, чиме поткрепљује изнету тезу о „академски” конципираном гласилу. У методолошком смислу Данијела Петковић открива утицај миграционе и историјско-географске школе, указујући на доминантност компаратистичког приступа варијантама и мотивима, наспрот преовлађујућем интересовању за детектовањем историјских извора и узора. Ова констатација је посебно важна јер показује да чврста уређивачка политика није дозвољавала да уплив истраживачких трендова пољуља научни кредибилитет и легитимитет часописа. Као посебну групу издваја био-библиографске чланке, те скреће пажњу на рубрику *Књије и расправе (реферати)*, закључујући да није реч о обичним приказима (како и сам њен наслов упућује), већ да су се кроз овај формат често доносиле информације о претходним издањима, варијантама, па чак и закључци који су текстове у овој рубрици приближавали нивоу студија, док су вредносни судови научних ауторитета (Поповића, Чајкановића, Ђорђевића, Барјактаревића) имали за сврху да поуче и усмеравају развој како кабинетске тако и теренске фолклористике. Иза одсуства руских фолклористичких истраживања ауторка открива отклон од большевичке идеологије и окретање наше интелигенције ка Западу. Као и у научним студијама, ауторка и у

приказима препознаје систематичност, темељитост и кохерентност, док се на плану друштвено-историјских и политичких околности ова концепција јединственог народног духа огледала кроз визуру целокупне „народне” баштине као „наше”. Поглавље се завршава освртом на рецепцију појаве новог фолклористичког часописа – *Прилоџа ђроучавању народне ђоезије*, која је била критички и полемички интонирана. На овај начин два гласила се доводе у непосредну везу, према начелу супротности, чиме се отварају могућности стварања шире слике.

Покретање *Прилоџа ђроучавању народне ђоезије* Алоџа Шмауса и Радосава Меденице (1934–1940) ауторка препознаје као важан тренутак у развоју дисциплине, с обзиром на то да је реч о специјализованом часопису из области хуманистике. За разлику од компаратистичке провенијенције Поповићевих међуратних *Прилоџа*, истраживања новооснованог часописа била су усмерена ка теренском раду, изучавању старости и генезе епске поезије и откривању извора. Имајући у виду доминантно теоријску оријентацију студија у *Прилоџима ђроучавању народне ђоезије*, ауторка примећује углавном експлицитни, али понекад и имплицитни полемички дискурс који се водио на страницама овог гласила, најчешће поводом неслагања у вези са одређеним претпоставкама. Поред тема старости и порекла наше народне поезије, Данијела Петковић примећује и интересовање за бугарштице, затим за завршне стихове варијанте песме о Бановићу Страхини из Вукове збирке, као и трагање за прототиповима епских јунака. Следећи исте принципе као и у претходном поглављу, ауторка сагледава рубрику у којој су публиковане белешке и расправе, наводећи да су чести били искораци ка отвореној критици и полемички тон. Примећујући сличне тенденције у оба анализирана часописа, ауторка период који је претходио Другом светском рату не дефинише једнострано као општеполемички, већ у тој атмосфери препознаје конструктивну расправу, креативну размену идеја и импулс развоју фолклористике.

У студији о *Гласнику Истђорискођ груђиђва у Новом Сагу* (1928–1940) Данијела Петковић контекстуализује фолклористичке текстове, анализирајући концепцију часописа као доминантно историјску, али отворену за хуманистичке дисциплине и заинтересовану да буде пријемчива широј публици. У етнографским прилоџима о етничкој структури становништва ауторка препознаје улогу коју су етнографска и антрополошка истраживања имала крајем 19. и почетком 20. века. Истраживања из области етнолингвистике, етнопсихологије, културе становања или антропо-географски описи насеља смештају се у шири фолклористички контекст, док се прилози методолошки блиски историјској школи В. Ф. Милера означавају као фолклористички у ужем смислу, али се истовремено указује на њихову припадност тадашњим научним токовима, у којима се управо и огледа блискост фолклористике и историјских наука. Идентификујући радове из историје проучавања народне књижевности, истраживања о сакупљачима фолклора, грађу и приказе као остале тематске целине везане за фолклористику, ауторка је успешно показала да је *Гласник Истђорискођ груђиђва у Новом Сагу* вредно фолклористичко гласило, иако досад није перципиран као такав, те да су радови из ове области у њему објављивани систематично и у складу са тадашњим хуманистичким научним тенденцијама, уз осетни утицај антропогеографске школе, еволуционизма и историјске школе.

Правећи паралелу кроз заједничку годину почетка излагања, Данијела Петковић публикацију *Руски архив* (1928–1937), посвећену актуелном тренутку и оном делу руског народа и његове културе који се дистанцирао од бошљевичке Русије, поставља насупрот *Гласника*, који је био усмерен на истраживање „старина”. Огледи о фолклористици су малобројни, те ауторка анализира сваки од њих засебно. Евгеније Љацки се бавио генезом биљина и епских песама, а у његовом истраживачком раду ауторка препознаје утицај Милерове историјске школе. Управо су то била глав-

на интересовања срpske фолклористике у међуратном периоду, посебно тридесетих година 20. века, те је занимљива линија Е. Љацки – Д. Костић – Н. Кравцов коју ауторка успоставља у својој анализи. У приказу збирке загонетака који је написала Надежда Мељникова Папоушкова ауторка открива више од онога што се на основу врсте текста може претпоставити, јер показује како приказ надраста своју сврху и постаје критика друштвеног уређења и идеологије са једне стране, док са друге констатује стварање нове народне културе. У другом раду ауторка примећује значај констатације Папоушкове о виталности усмене књижевности упркос новом друштвеном поретку. Укључујући и њен чланак о руској народној играчки, Данијела Петковић доноси закључке о односу традиције и идеологије који се открива у чланцима Папоушкове, али истовремено кореспондира са преовлађујућим ставовима у *Руском архиву*.

Док се два часописа сличног назива (*Прилози*) могу окарактерисати као водеће фолклористичке публикације међуратног периода, а *Гласник* и *Руски архив* су ове теме обухватили посредно, након Другог светског рата појавила су се два утицајна фолклористичка гласила, којима ауторка посвећује два завршна поглавља. Часопис *Народно стваралаштво – Folklor* (1962–1988) под уредништвом Душана Недељковића био је посвећен стваралаштву НОБ-а. Ослањајући се на претходна истраживања, ауторка указује на недостатак полемичког тона и унисоне закључке о дефинисању нове врсте народне поезије, радничком фолклору и теоријама о настанку и развоју поезије НОБ-а. Неизоставно је и ауторкино анализирање и тумачење улоге и теоријских постулата Душана Недељковића, који се у овој области поставио као неприкосновени ауторитет, док истовремено указује и на бројност студија посвећених ангажману управо овог научника, сагледавајући овај феномен кроз друштвено-политичке околности. Ауторка даје и критички осврт на уређивачку политику која је водила ка занемаривању сопствене традиције. Ипак, она заступа савремено фолклористичко становиште потребе за ревизијом стваралаштва НОБ-а без идеолошке острашћености или игнорисања овог дела културне баштине.

Расковник (1968–2000), часопис у којем Данијела Петковић препознаје „вуковску” оријентацију и усмереност на културу села, био је својеврсна реакција на идеолошки оријентисано *Народно стваралаштво – Folklor*. Посвећујући своју анализу бројевима из ове прве фазе, у којој је *Расковник* био махом усмерен на песništvo наиве, ауторка одбацује дистинкцију између наивног стваралаштва и фолклора, те сагледава усмену културу у ширем контексту, у складу са савременим теоријама. Истцрпне анализе показују да однос два послератна гласила није био поједностављено супротан, већ да су се кроз различите оријентације ова гласила заправо међусобно допуњавала, откривајући дијалектику разнородних токова и поља истраживања. Ауторка истиче усмереност *Расковника* на теренска истраживања, с тим да је грађа углавном обухватала варијанте „класичног” корпуса, али и неке новије жанрове, попут усмене историје или причања из свакодневног живота, често стилизоване у складу са тадашњом праксом. Како је аргументовано показала, *Расковник* је претендовао да буде корективни фактор када је реч о стању у језику или теренском раду, што је у складу са њеним закључцима о усмерености на обичног човека, због чега се може приметити изостанак шире научне апаратуре у стручним текстовима. У концепцији часописа ауторка препознаје значајан импулс за очување сеоске културе, као и организовање мреже сарадника не само на терену него и у стручној јавности.

Периодика представља специфичан оквир кроз који се на динамичан начин преплићу различити токови у књижевности и култури. Због тога је проучавање периодике актуелно и важно питање идентитета једне дисциплине, њене историје, развоја, али и начина на који је еволуирала. Монографија Данијеле Петковић *Оледи*

о фолклору у периодици XX века представља критички и аналитички приступ претходним истраживањима из области фолклористике, која су водила ка обликовању дисциплине и утицала и на њен тренутни развој (било да се ради о прихватању одређених концепата, дистанцирању од истих или њиховој ревизији) и одређење. Значај проучавања прилога објављених у периодици, између осталог, лежи и у чињеници да је она има важну улогу у дисеминацији резултата фолклористичких истраживања. Пресек студија из историје фолклористике даје нову димензију проучавању развоја теоријских и методолошких оквира, а истовремено кореспондира са главним правцима профилисаним у монографским и другим публикацијама. Треба посебно истаћи и чињеницу да су научни резултати ове студије поникли на обимној грађи и релевантној литератури. Проучавањем развоја фолклористике као дисциплине у периодици отварају се нове могућности, концепти и перспективе за разумевање књижевноисторијских тенденција, као и за преиспитивање усвојених постулата, у чему је један од главних доприноса ове студије.

Др Марина Младеновић Мићковић
Институт за књижевност и уметност, Београд
marinamladenovic@hotmail.com

UDC 050.488(497.11)“19”(049.32)
<https://orcid.org/0000-0002-8417-2840>

Примљен: 12. фебруара 2025.

Прихваћен: фебруара 2025.

КРОЗ СРПСКЕ ГРАДОВЕ И РЕГИЈЕ

(*Градови српског реализма*, Горан Максимовић, Центар за српске студије,
Бања Лука 2023, 345 стр.)

Дводеценијска засебна истраживања поетике града у српском реализму и модерни проф. др Горана Максимовића, настајала у оквиру научних пројеката у периоду од 2002. до 2022, те првобитно публикована као саопштења са научних скупова или као поговори издањима изабраних дела писаца, сада су аналитички и интерпретативно проширена, продубљена, допуњена новим нештампаним радovima и обликована у монографију *Градови српског реализма (О ејоси и њисцима српског реализма и њиховим градовима)*. Треба истаћи и да су раније објављени радови о Јакову Игњатовићу, Сими Матавуљу и Стевану Сремцу, у књизи *Казивање града и друшћ ојледи* (2014), овом приликом у већој мери прерађени, истраживачки преиспитани и обogaћени новим увидима.

Књига *Градови српског реализма* дели се на три целине. У првој је дат методолошки и интерпретативни оквир у књижевноисторијским студијама: *Српски реализам – ђранице ејохе: уводне ђерсјекџиве и Градови у књижевностџи српског реализма: аналџиџички оквири*. Средишњџи, тј. главни део књџиге чџине поглавља у којџима се Горан Максимовић суверено бавџи репрезентативним писцима реалистичке епохе узџимајуџи у обзџир целокупне њџихове опусе којџи се тџичу градске културе: *Градови Јакова Иђђађиовиђа, Јаков Иђђађиовић и Беођрад, Градови Мџилована Глиџићџа, Градови Симе Мџађавуља, Градови Сџевана Сремџца, Градови Бранислава Нуџићџа, Градови Радоја Домановиђа, Мосџар Свеђјозара Ђоровиђа, Градови*